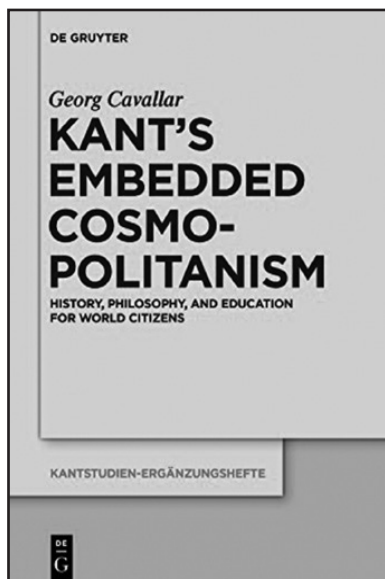


Recenzia na knihu G. Cavallar: Kant's Embedded Cosmopolitanism. History, Philosophy and Education for World Citizens

Sandra
Zácutná



Cavallar, Georg. *Kant's Embedded Cosmopolitanism. History, Philosophy and Education for World Citizens*. Berlin, Boston: De Gruyter, 2015. 215 s. ISBN 978-3-11-043849-9.

Georg Cavallar z Universität Wien vo Viedni sa vo svojej novej knihe *Kant's Embedded Cosmopolitanism. History, Philosophy and Education for World Citizens* (Kantov zakorenený kozmopolitizmus. Dejiny, filozofia a výchova pre svetoobčanov) pokúša ukázať, že Kantova teória svetoobčianstva je výsledkom jeho vlastnej systematicky rozvíjanej praktickej filozofie. Chce sa vyhnúť jednostrannej či anachronickej interpretácii, ktorej sa v tejto oblasti

dopustili viacerí autori, a Kantovo svetoobčianstvo chce preskúmať v historickom kontexte a zároveň sa zamerať aj na zanedbávaný republikánsky a pedagogický rozmer tohto problému. To, že Kantov kozmopolitizmus chápe autor ako „*embedded*“ – zakorenený či vrytý, vtlačený alebo zapustený –, odôvodňuje tak, že jeho kozmopolitizmus je zakorenený v konkrétnej komunite jednotlivca a že Kant sa pokúšal rozvinúť syntézu republikánskeho patriotizmu, republikanizmu, ako aj mravného kozmopolitizmu, pričom napätie medzi zakorenenou lokálnou príslušnosťou a svetoobčianskymi povinnosťami chápal v dynamických súvislostiach. Podľa Cavallara Kant predpokladá, že povinnosti pomáhajú právnym, morálnym a náboženským komunitám ustanoviť všeobecné zákony alebo svetoobčianske inštitúcie a rozvinúť svetoobčianske usporiadanie (s. 2).

Autor si stanovuje neľahkú úlohu, ktorá Kanta na jeden strane zasadí do kontextu 18. storočia, obzvlášť pri porovnávaní s filozofiou J. J. Rousseaua a J. B. Basedowa, na druhej strane chce však zdôrazniť možné rozdiely a poukázať na jedinečnosť Kantovej svetoobčianskej teórie v období konca 18. storočia. Ďalším náročným cieľom je priame prepojenie Kantových úvah o svetoobčianstve na tému svetoobčianskej výchovy, čo je v prípade výskumu Kanta určite zaujímavá a pomerne ojedinelá optika, pretože doteraz sa u Kanta nahliadalo na otázky výchovy (v poslednom čase i mravnej výchovy) a svetoobčianstva jednotlivo a až v posledných rokoch sa v kantovskom výskume ukazuje, že Kantova pedagogika tvorí integrálnu súčasť jeho kritického systému.

Pri rekonštruovaní Kantovho kozmopolitizmu vychádza Cavallar z predpokladu, že podľa Kanta si ľudia síce nie sú rovní v pestovaní múdrosti, kultúrnom rozvoji, farbe pleti, talente, dokonca ani v morálnych schopnostiach, avšak všetci sú si rovní, pokiaľ ide o našu ľudskosť, dôstojnosť a mravné poslanie (*Bestimmung*) (s. 12). Kantov kozmopolitizmus má pre Cavallara teda tri základné znaky, a to, že je zakorenený, dynamický a pedagogický. Zakorenenosť u Kanta chápe autor ako súčasť Rousseauovho dedičstva a tento element je podľa neho prítomný aj v Kantovom svetoobčianskom práve. Dynamizmus je spojený s konečným poslaním ľudského druhu ako základným kameňom svetoobčianstva. To je podľa Cavallara prítomné práve v Kantovom poňatí pedagogiky, keďže práve výchova je u neho kľúčovým prostriedkom, pomocou ktorého sa jednotlivci, ako aj celý ľudský druh, môžu priblížiť svojmu poslaniu, ktorým je primeraný a účelný rozvoj prírodných predispozícií. Cavallar toto svoje tvrdenie dokladá tak, že zatiaľ čo výchova jednotlivca je predmetom pedagogiky, výchova druhu je v Kantovom prípade predmetom jeho filozofie dejín a náboženstva, a tá sa dá dosiahnuť len „svetoobčianskym spôsobom“.

Uvedené východiská poskytujú autorovi priestor na ďalšie rozvíjanie v ôsmych samostatných kapitolách (úvod je očíslovaný ako prvá kapitola). Druhá kapitola *Kozmopolitizmy v Kantovej filozofii* a tretia kapitola *Kantovo svetoobčianske právo: dejinná interpretácia* predstavujú systematickú interpretáciu Kantovho svetoobčianstva ako súčasti jeho praktickej filozofie. To, že Cavallar u Kanta hovorí o viacerých druhoch kozmopolitizmu, nie je prekvapivé, keďže s týmto názorom sa u neho stretávame už istý čas a rozlišovanie medzi jeho rôznymi formami, akými sú právny, morálny, náboženský či ekonomický kozmopolitizmus, sa javí ako vhodný postup. Toto rozlišovanie neznamená, že tieto kozmopolitizmy nie sú kompatibilné, ba práve naopak, u Kanta tvoria súčasť jedného komplexného systému. Druhá aj tretia kapitola sa zameriava na dejinnú kontextualizáciu svetoobčianskeho práva (*Weltbürgerrecht*) v Kantovej svetoobčianskej teórii. Tu autor nevyhnutne sleduje Kantovu filozofiu dejín,

v ktorej hrá príroda dôležitú úlohu „mravnej pomoci“ výchovy ľudského druhu (s. 42). Ďalej v tejto súvislosti pracuje s problémami, ktoré rezonovali v úvahách filozofov 18. storočia, ako napr. medzinárodná, právna teória, obchodný duch, *doux commerce*, globálna integrácia či obojstranná sebeckosť (s. 55 – 73). Je možné súhlasiť s jeho argumentáciou, keď Kantovo svetoobčianske právo odmieta interpretovať ako príklad „svetoobčianskej demokracie“ alebo globálnej demokratickej občianskej spoločnosti, v ktorej by sa jednotlivci spolupodieľali na budovaní tzv. demokratických štruktúr. Svetoobčianske právo má podľa neho jednu podstatnú funkciu, ktorou je, že je treťou zložkou právneho rámca, čo Kant nazýva všeobecnou svetoobčianskou podmienkou.

Ďalšia dvojica kapitol, štvrtá *Vychovávanie Émila: Rousseau o zakorenenom kozmopolitizme* a piata *Zdroje Kantovho kozmopolitizmu: Basedow, Rousseau a svetoobčianska výchova*, sa podrobnejšie venuje dejinnému pozadiu problematiky, a to s dôrazom na výchovné teórie osemnásteho storočia, zároveň je však založená na presvedčení, že osvietení filozofi boli kozmopolitnejší než generácie mysliteľov pred nimi či po nich, zaujímali sa o iné kultúry, porovnávali cudzie národy a doba bola charakteristická množstvom postojov. V štvrtej kapitole preto sústreďí autor svoju pozornosť na *Émila*, ktorého autor Kanta jednoznačne formoval, a táto kniha podľa Cavallara predstavuje utváranie mravného a rozumného svetoobčana, ktorý sa vyhýba deformáciám obchodnej spoločnosti ovplyvnenej procesom globalizácie. Piata kapitola je veľkým prínosom, keďže sa venuje možnému vplyvu Johanna Bernharda Basedowa na Kantov kozmopolitizmus a projekt svetoobčianskej výchovy. Tento nemecký reformátor vzdelávania je v súvislosti s Kantom spájaný málokedy, no opodstatnenie tejto paralely poskytuje Cavallar fundovaným spôsobom. Basedow svojím založením internátnej školy *Philanthropinum* ukázal v praxi systém, ktorý skĺbil pracovnú, telesnú, mravnú aj intelektuálnu výchovu. V súvislosti so svetoobčianskou výchovou Cavallar ukazuje, že ju obaja filozofi definovali ako nekonfesijné mravné utváranie alebo *Bildung*, ktoré v sebe zahŕňalo aj slabú formu mravného náboženstva, sledujúceho základné zásady kresťanstva (s. 96 – 97). Ďalšia časť piatej kapitoly sa bližšie sústreďí už na celistvejšiu úlohu J. J. Rousseaua pri formovaní Kantových názorov a autor sa zameriava aj na reinterpretáciu Rousseauovho konceptu svetoobčianstva.

Nasledujúce dve kapitoly, šiesta nazvaná *Cesta obchádzkou: Kantova teória mravného svetoobčianskeho utvárania* a siedma *Res publica: Kant o svetoobčianskom utváraní*, sa už naplno venujú Kantovmu svetoobčianskemu utváraniu, formovaniu, resp. výchove. Všetky tieto rozmery v sebe obsahujú nemecké slovo *Bildung*, ktoré nie je možné opomenúť pri charakterizovaní a objasňovaní Kantovej výchovnej, prípadne výchovno-vzdelávacej metódy.

Cavallar prirodzene nepracuje len s Kantovými *Prednáškami k pedagogike*, ale Kantovej pozícii sa venuje prostredníctvom dôkladného čítania jeho malých spisov a *Kritiky praktického rozumu* s poukázaním na rozdiely v Kantovom uvažovaní v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch 18. storočia. Ako však Cavallar ukazuje, základné východisko sa u Kanta nemení: rodičia aj panovníci sú kritizovaní za to, že sa u detí a mládeže nestarajú o morálne utváranie (*Bildung*), ktoré by mladej generácii umožnilo pracovať v mene toho najlepšieho, čo by bolo pre svet možné (*das Weltbeste*), a preto Cavallar k šiestej kapitole pristupuje s tvrdením, že Kantova mravná výchovná teória je svojou povahou svetoobčianska. Predpoklady pre svetoobčianstvo sú výsledkom dlhodobej pomoci mladým formovať ich vlastný mravný charakter. V závere tejto kapitoly sa autor venuje aj základným rozdielom medzi Kantovou teóriou a súčasnými svetoobčianskymi výchovnými teóriami. Podľa Cavallara je základný rozdiel v tom, že Kant sa pokúša dosiahnuť svoje svetoobčianske ciele tak, že k nim „ide obchádzkou“ (s. 132). Na rozdiel od mnohých dnešných prístupov Kant sa svetoobčianske ciele nepokúša dosiahnuť spôsobom, že by svetoobčianske hodnoty jednoducho predpokladal za nevyhnutne prítomné v dobe globalizácie a vzájomnej závislosti, ale zdôrazňuje práve úlohu *Bildung* ako účelu osebe, ktorý nehľadá na svoju užitočnosť.

Posledná kapitola sa odvíja od Kantovho výroku zo spisu *K večnému mieru*, v ktorom Kant hovorí: „[I]ebo tu nejde o morálne polepšenie ľudí, ale len o prírodný mechanizmus a úloha žiada vedieť, ako ho možno použiť na ľudí, že by sa spor z ich nemierového zmýšľania v národe usmernil tak, aby sa sami navzájom nútili podrobiť sa donucujúcim zákonom a museli tak navodiť mierový stav, v ktorom sú zákony silné“ (ZeF: 8: 366)¹. Cavallar uvádza, že na prvý pohľad sa môže tento citát zdať v rozpore so známou myšlienkou, podľa ktorej sa Kantova filozofia opiera skôr o vnútornú morálku než vonkajšie okolnosti, a že skutočná reforma by sa mala začať našimi vnútornými životmi, a nie politikou (s. 133). V uvedenej kapitole Cavallar ukazuje, že tomu tak nie je a vyššie spomenutá myšlienka je súčasťou Kantovej pedagogickej teórie zasluhujúcej si väčšiu pozornosť. Zároveň je však potrebné si uvedomiť, že Kant viackrát zdôrazňuje, že stav kultivácie, civilizácie a republikánskej vlády môže viesť k človeku dobrých mravov, no nemusí dospieť k mravne dobrej ľudskej bytosti.

Záver vo forme obsiahrejšej ôsmej kapitoly *Od Kanta k súčasnosti* ponúka zaujímavé zhrnutie, ktoré vychádza od svetoobčianstva a národných štátov v nemeckej filozofii (Schiller, Novalis, Fichte, Hegel a Herbart), cez Kanta ako historického fenoménu až po jeho filozofický odkaz a tzv. nový kozmopolitizmus v súvislosti s Kantovou didaktikou, súčasnými diskusiami a kultúrnym rozvojom.

¹ V slovenskom preklade: Kant, I.: *K večnému mieru*, s. 33. In: Kant, I.: *K večnému mieru*. Bratislava: Archa, 1996.

Táto časť výrazne dopĺňa celkový odkaz Cavallarovej práce. Prináša sumarizačné aj hodnotiace stanoviská k pozícii Kanta v dnešnom filozoficko-edukačnom diskurze a Kantovo svetoobčianstvo ukazuje v novom svetle, pričom to vôbec nerobí nasilu. Je možné povedať, že kniha Georga Cavallara *Kant's Embedded Cosmopolitanism. History, Philosophy and Education for World Citizens* ponúka v tomto filozofickom priestore nové podnety na zamyslenie a je nepochybne obohatením diskusií ku Kantovmu svetoobčianstvu najmä pre svoj inovačný rozmer v súvislosti s výchovným rozmerom tohto fenoménu.

doc. Mgr. Sandra Zákutná, PhD.
Inštitút filozofie
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity
Ul. 17. novembra 1
080 01 Prešov, SR
sandra.zakutna@unipo.sk